

Poticanje kreativnosti putem rekompozicije i redefinicije u likovnim aktivnostima u dječjem vrtiću

Rogulj, Tomislava

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:039817>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**Poticanje kreativnosti putem rekompozicije i
redefinicije u likovnim aktivnostima u dječjem
vrtiću**

TOMISLAVA ROGULJ

Split, 2021.

Odsjek Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Studij Preddiplomski sveučilišni studij

Predmet Likovni izraz u ranom i predškolskom odgoju 2

**Poticanje kreativnosti putem rekompozicije i redefinicije u likovnim
aktivnostima u dječjem vrtiću**

Student:

Tomislava Rogulj

Mentor:

doc. dr. sc. Marija Brajčić

Split, rujan , 2021.

Sadržaj

Sažetak	3
Abstract.....	4
1. Uvod.....	5
2. Definiranje kreativnosti	6
2.1. Konvergentno i divergentno mišljenje	7
2.2. Razvojni stupnjevi kreativnosti prema Irvingu Tayloru	8
2.3. Kreativnost u odraslih i djece.....	9
2.3.1. Prepoznavanje kreativnosti u djece.....	9
2.4. Razvoj likovne kreativnosti.....	10
2.4.1. Razvoj likovnog izražavanja kod djece	10
2.4.2. Faze razvoja likovnog izražavanja prema Lowenfeldu i Brittainu(1982):	11
2.4.3. Načela likovnog izražavanja	12
2.5. Poticanje razvoja likovne kreativnosti	14
2.6. Ometanje razvoja kreativnosti.....	16
3. Kreativnost u odgoju i obrazovanju	16
3.1. Obrazovni i odgojni zadaci likovnog odgoja	19
3.2. Metode u likovnom odgoju i obrazovanju	19
4. Uloga odgajatelja	20
5. Suвременa umjetnost, rekonpozicija, redefinicija i fotomontaža.....	21
5.1. Rekonponiranje	21
5.2. Redefiniranje	22
5.3. Fotomontaža	22
6. Metodologija istraživanja.....	23
6.1. Cilj istraživanja	23
6.2. Zadaci istraživanja.....	23
6.3. Hipoteze	23

6.4. Uzorak djece.....	24
6.5. Instrument i postupak istraživanja.....	24
6.6. Postupak istraživanja.....	24
6.7. Rezultati istraživanja	24
Analiza dječijih radova	24
6.7.1. Tradicionalne likovne tehnike.....	24
6.7.2. Kombinirane likovne tehnike.....	29
7. Zaključak.....	37
8. Literatura.....	38

Sažetak

Brojne su definicije kreativnosti a ukratko ju možemo opisati kao proces izrade nečeg što je originalno i vrijedno, bilo to igra, ples, izražavanje, glazba, pisanje... U teorijskom dijelu rada ću donijeti općeniti pregled kreativnosti, njene defincije, razvojni stupnjevi, a biti će govora i o razlikama kreativnosti u djece i odraslih obzirom da su kriteriji drugačiji. Također će biti govora o kreativnosti u odgoju i obrazovanju te načinima kako ju možemo potaknuti, a kako ju kočiti, te koje su to uloge odgajatelja u radu s djecom. Za istraživački dio rada provedene su 4 aktivnosti sa djecom u dječjem vrtiću „Orkulice“ na Dugom otoku u mjestu Sali. Cilj aktivnosti je bio proučiti postoji li razlika u stupnju kreativnosti obzirom na različite likovne metode rada i uporabu različitih likovnih tehnika u likovnim aktivnostima. Dio radova je nastao upotrebom tradicionalnih likovnih tehnika- tempera i kolaž papir, a dio kombiniranih- redefinicija, rekompozicija i fotomontaža. Pretpostavke da će likovno kreativniji biti radovi nastali kombiniranim tehnikama su se pokazale točnima, a same aktivnosti su djeci bile jako zanimljive, posebice fotomontaža. were

Ključne riječi: kreativnost, dijete, redefinicija, rekompozicija, fotomontaža

Abstract

There are multiple explanations of term creativity and I will shortly define it as a process of making something what is original and worthy , wether it's a play, dance, expression, music, writing... Theoretical part of this paper will discuss creativity, its explanations, development stages, differences of creativity between adults and children considering criteria for each is different. This paper will also explain creativity in education, what are responsibilities and roles of a preschool teacher and how to encourage creativity or even block it. For practical part of this paper four activities were conducted with children of kindergarten „Orkulice“ in Sali, on Dugi otok. The goal of those activities was to see if there is a difference in a stage of creativity considering usage of different art techniques and different work methods. Part of children art works was made using traditional art techniques- tempera and collage paper, and other part using mixed media art techniques- redefinition, recomposition and photomontage. Assumptions that art works made with mixed media art techniques will be more creative showed as correct, and activities itself were very interesting to children, especially photomontage.

Key words: creativity, child, redefinition, recomposition, photomontage

1. Uvod

Danas se umjetnost sve više smatra ključnom za kreativni i kognitivni razvoj djece, a predškolsko doba je idealno za upoznavanje djece s različitim tehnikama i materijalima te da kroz likovnost izražavaju svoju kreativnost i maštu.

Umjetničko stvaranje i izražavanje utječe na cjelovit razvoj djeteta predškolske dobi. Djetetu trebamo omogućiti za početak vrijeme i prostor gdje će se slobodno i samostalno izražavati, a mi kao odgajatelji ćemo ponuditi raznoliki materijal i kroz igru prikazati razne tehnike koje će djeca spontano usvojiti kroz eksperimentiranja. Svako dijete će se izraziti na drugačiji način, i odgajatelji trebaju poštovati te različitosti likovnog jezika i ne sputavati djecu. Na to u kolikoj mjeri će se kreativnost razviti utječu brojni faktori poput socijalnog okruženja pojedinca, kulture, financijske situacije, obiteljskog okruženja, divergentnog mišljenja i brojni drugi. Djeca stvaraju spontano, promatraju svijet oko sebe i mnogo toga im je novo, dok odrasli imaju određeno iskustvo koje utječe na njihovo stvaranje, stoga kod djece naglasak i cilj nisu na produktu već na procesu. U prošlosti se nije velika važnost pridavala dječijim crtežima, no danas su oni značajni i predstavljaju djetetov emocionalni život i osobnost te se iz djetetova crteža može mnogo toga doznati. U djetinjstvu se najviše može utjecati na općeniti razvoj djeteta, pa tako i na razvoj kreativnog mišljenja. To se može postići nuđenjem aktivnosti kao što su crtanje, modeliranje, slikanje, rezanje koji razvijaju finu motoriku i koordinaciju oka i ruke. Kao što kreativnost množemo potaknuti, jednako tako ju možemo i kočiti, a mnogi roditelji i odrasli to čine nudeći razne predloške misleći da djetetu čine dobro, no na taj način ih uče precrtavanju i oponašanju što koči djetetovu kreativnost. Djeca promatraju svoje roditelje i uče od njih, stoga ako odrasli izrađuju nešto umjesto djece, djeca će ih pokušati imitirati i u tom području te djetetov kreativni izraz neće doći do izražaja. Na roditeljima i odgajateljima je da ponude materijal, prostor i vrijeme te da motiviraju djecu, a ne da ih ispravljaju i nameću svoja mišljenja već poštuju djetetov individualni izraz, rast i razvoj.

2. Definiranje kreativnosti

Razni istraživači nude razne definicije kreativnosti, a istaći ću ih nekoliko. „Većina je istraživača suglasna da je kreativnost proces proizvodnje nečega što je originalno i vrijedno“ (Sternberg, 1996, prema Arar, Rački, 2003: 3). To nešto može uistinu biti bilo što; igra, glazba, ples, pisanje, izražavanje... Iz definicije kreativnosti autorice Petrović-Sočo(2000: 3) koja glasi „Kreativnost je način mišljenja i djelovanja ili izrade nečega što je originalno za pojedinca i vrijedno je toj osobi i drugima.“ možemo zaključiti kako osoba ne mora biti prva u svijetu da bi njezin način stvaranja ili produkt smatrali kreativnim ukoliko je taj čin nov i originalan za tog pojedinca. Kroflin i sur.(1987) kažu da je ona način na koji neka osoba pristupa vanjskoj stvarnosti, te kao kreativnu percepciju vanjskog svijeta koja osobi daje osjećaj da je vrijedno živjeti. Kreativnost možemo opisati kao urođenu sposobnost svakog pojedinca da donosi originalna rješenja koja su korisna i primjenjiva, to jest proces nastajanja nečeg potpunog novog, do tada nepoznatog, nastalo na novi i originalan način i povezujući do tada ne povezive stvari. Čudina-Obradović (1991. prema Škrbina, 2013.) pripisuje dva značenja kreativnosti; kreativnost kao stvaralaštvo to jest stvaranje novih i originalnih proizvoda, te kreativnost kao skup osobina koje će potaknuti i izazvati kreativni produkt.

S druge strane Winner kreativnost dijeli na kreativnost s velikim K i na kreativnost s malim k (1982. prema Škrbina, 2013.) Iz toga, "kreativna" djeca samostalno otkrivaju razna pravila i vještine i izmišljaju nove strategije uz jako malu intervenciju odraslih, dok "Kreativnost" podrazumijeva veliku količinu znanja i iskustva, te mijenjanje određenog područja, a isti autor smatra da djeca ne mogu biti "Kreativna" na taj način.

Kreativnost se može podijeliti na primarnu i sekundarnu, gdje primarna označuje sposobnost generiranja ideja, a što je veći broj ideja i što su one raznolikije, primarne kreativnosti je više. Sekundarna kreativnost bi bila primarna kreativnost koja je nadopunjena selektivnim i kritičkim mehanizmom, Tako se izdvajaju ideje koje su interesantne i korisne za rješavanje problema, a generirane su u fazi primarne kreativnosti. (Kroflin i sur., 1987.) Međutim obje kreativnosti djeluju uglavnom integrirano, isprepleću se a da toga nismo ni svjesni. No kod djece se zamijetilo da su kreativna samo u smislu primarne kreativnosti, a da im nedostaje djelovanje sekundarne kako to biva u većine odraslih, a razlog tome je što djeci nedostaje kritički filter, djeci nedostaje znanja i iskustva te oni mogu generirati nove ideje ali nemaju ih s čime usporediti jer im nedostaju kriteriji.

2.1. Konvergentno i divergentno mišljenje

Shvaćanje kreativnosti kao procesa gdje pojedinci stvaraju djela iznimne vrijednosti se napušta, a počinje se promatrati kao opći ljudski potencijal koji se može poticati ali i kočiti. Guilford (1968 prema Kroflin i sur., 2013.) je postavio dva oblika intelektualnog funkcioniranja, a to su konvergentno i divergentno mišljenje. Konvergentno je usmjereno prema jednom točnom rješenju, odgovoru, ograničeno je i ima određenu shemu, dok je kod divergentnog mišljenja usmjerenje prema više točnih odgovora i pravaca, i to je i glavni element kreativnog procesa. Divergentno mišljenje se odvija u slobodim, širokim okvirima i potiče pojedinca na maštovitost i originalnost te brojnost odgovora, a javlja se kod djeteta predškolske dobi i u njegovim slobodnim aktivnostima koje nisu ograničene procesom učenja. Osam je kriterija prepoznavanja kreativnosti koje su postavili Guilford i Löwenfeld (1958. prema Kroflin i sur., 2013), a to su slijedeći:

1. Osjetljivost za probleme, to jest da vidimo i uočavamo ono što drugi ne primjećuju
2. Sposobnost da sačuvamo stanje receptivnosti, što bi značilo da lako primamo i odgovaramo na razne ideje koje dolaze izvana, te da imamo brojne asocijacije i odgovore na njih
3. Pokretljivost, to jest brza prilagodba i mijenjanje mišljenja i ponašanja uslijed promjene situacije
4. Originalnost, kao i najdragocjenija osobina kreativnosti gdje osoba pronalazi vlastiti osobni odgovor ili izraz na vanjske poticaje
5. Sposobnost preoblikovanja i upotrebe raznih predmeta, to jest da se za poznate predmete nađe nova vrsta upotrebe.
6. Sposobnost analize i apstrakcije gdje razne doživljaje možemo raščlaniti u dijelove i uočiti fine i gotovo neprimjetne detalje.
7. Sinteza, što omogućuje povezivanje dijelova koji daju novu cjelinu, smisao, oblik predmetima ili mislima.
8. Koherentna organizacija, kao sposobnost da se u sklad dovedu misli, osjetljivost, izražavanje i zamjećivanje s vlastitom ličnošću.

Da bi se osoba mogla smatrati kreativnom, potrebno je da ima bogato znanje iz kojeg će moći izvlačiti hipoteze za rješavanje problema, te koje će moći povezati u novu cjelinu. Kreativnost obuhvaća i dva pojma, proces i produkt. Divergentno mišljenje je proces kojim se dolazi do

novog likovnog djela kroz iskustvo, znanje, i povezivanje udaljenih dijelova iskustva, a za umjetnika je važna spontanost. (Grgurić, Jakubin, 1996) Kod djeteta je veći naglasak na kreativnom procesu nego na produktu, iako ukoliko je sami proces kreativno vođen, i likovni produkt će biti kreativan. Također, kod djece nema povezivanja staroga iskustva u nove kombinacije jer na početku likovnog stvaralaštva dijete sve prvi put otkriva, uočava, sve mu je novo. Pri radu s djecom trebamo paziti kako im pristupamo da ne bi zakočili njihov kreativni izraz. Tim rečenim treba poštovati njihova pitanja i navoditi ih da sama dođu do odgovora na ista, treba im dati do znanja da su njihove ideje vrijedne i dobre, pustiti ih da se slobodno izražavaju bez straha od ocjenjivanja i kritika, te ne iznositi sud o ponšanju djeteta bez da smo objasnili uzroke i posljedice. (Torrence, 1962. prema Kroflin i sur. 2013.) Djetetu treba dopustiti i omogućiti potpunu slobodu u izražavanju, te će se na taj način poticati kreativnost.

2.2. Razvojni stupnjevi kreativnosti prema Irvingu Tayloru

Irving Taylor (prema Grgurić, Jakubin 1996.) je razvoj kreativnosti svrstao u pet stupnjeva prema doprinosu originalnosti:

1. Kreativnost spontane aktivnosti (od 1. do 6. godine) gdje se dijete sponatno i samostalno izražava
2. Kreativnost usmjerene aktivnosti (od 7. do 10. godine) gdje je izražavanje spontano ali se nastoji postignuti sličnost s realnim objektom
3. Kreativnost invencije (od 11. do 15. godine) gdje se opažaju i izražavaju novi likovni odnosi
4. Kreativnost inovacije (od 16. do 17. godine) kada se unose razne složene novine kako bi se promijenio likovni izraz
5. Kreativnost stvaranja (od 18. godine nadalje) kao stvaranje novih likovnih stilova

Prva dva stupnja su najznačajnija za odgajatelje obzirom da prvi stupanj nastupa od prve do šeste godine djetetova života, a drugi od sedme do desete godine.

Promatranjem ovih 5 stupnjeva, dječja kreativnost se može definirati 1., 2. 3. i djelomično 4. stupnjem, obzirom da je potpuno nov likovni produkt prisutan samo u 5. stupnju.

2.3. Kreativnost u odraslih i djece

Kreativnost odraslih i djece se uvelike razlikuje. Djeca stvaraju spontano, i njihovo stvaralaštvo polazi od promatranja i vizualno-likovno sazrijevanje se odvija postupno. (Grgurić, Jakubin, 1996) Kod odraslih je vezana uz iskustvo, radni stil, koncentraciju, upornost, otvorenost za nove ideje, što kod djece manjka jer ona iskustva baš i nemaju no to mogu kompenzirati jedinstvenim načinom mišljenja i pristupom problemu. Također kod odraslih dolazi do promjene u kreativnom procesu gdje se divergentno mišljenje smanjuje uslijed povećanja konvergentnog razmišljanja koje dolazi s godinama. Sukladno tim razlikama, nisu isti kriteriji za procjenjivanje kreativnosti djece i odraslih. Kreativnost odraslih se procjenjuje prema konačnom djelu, produktu, dok je kod djece najvažnija priroda procesa. Kod djece je karakteristična sposobnost čuđenja i emocije, koje prenose na likovno djelo prilikom kreativnog rada. Kreativnost se povezuje sa stvaralaštvom kao spletom obilježja intelekta, osobnosti, motivacije, emotivnosti, a povezuje do sada nepovezane informacije i omogućava pronalaženje novih rješenja. Postoje i predrasude o kreativnosti kod osoba starije životne dobi, primjerice da ona opada s kronološkom dobi, međutim kreativnost se smatra doživotnim darom te se ona uvijek može otkriti i potaknuti bez obzira na godine. Ona ne opada s kronološkom dobi, no mijenja se uslijed kognitivnog razvoja, stjecanja životnog iskustva i znanja.

2.3.1. Prepoznavanje kreativnosti u djece

Četiri su bitne činjenice koje valja imati na umu pri prepoznavanju kreativnosti kod djece, a to suda su sva djeca kreativna na svoj način, neka više a neka manje od drugih kao što su i različiti stupnji kreativnosti ovisno o području, te odgajatelj može uništiti kreativnost ako ne cijeni kreativan čin djeteta i samo dijete. Da bi se kreativnost kod djece prepoznala, valjalo bi osigurati slijedeće uvjete:

- Omogućiti djeci dovoljno slobodnog vremena i materijala
- Tijekom samog likovnog čina pratiti tko od djece je dublje uključen u sami rad i istraživanje, a tko brzo prelazi s aktivnosti na aktivnost
- Uočiti djecu koja materijale upotrebljavaju na neki neočekivan način, ili se tako izražavaju
- Postavljati im pitanja gdje mogu slobodno izražavati svoje mišljenje

- Zamoliti dijete da nacрта priču o nekom svom iskustvu te uvidjeti koja će se pridržavati činjenica, a koja će biti maštovita.
- I za kraj, hrabriti djecu da razvijaju kreativnost koju posjeduju

Likovno kreativno dijete se može prepoznati tako što ono voli crtati, bojiti, modelirati i u taj proces se uživljava i uživa u njemu, vješto komunicira kroz vizualne medije poput crtanja i slikanja, priča i pripovijeda priče kao da se zaista događaju.

2.4. Razvoj likovne kreativnosti

Razvoj likovnog pojmovnog mišljenja kreće od spontanog i neposrednog vizualnog doživljaja svijeta, preko iskustvenog osmišljavanja do formiranja sve složenijih likovnih pojmova. (Škrbina, 2013) U njegovu nastanku sudjeluje unutarnji verbalni govor koji je povezan s vizualnim govorom, a njih dvoje čine osnovu likovnog mišljenja i omogućuju likovne predodžbe. Likovno izražavanje kod djece također kreće spontano, motivirani su nekom unutarnjom potrebom. Likovno izražavanje i vizualno percipiranje ima određene faze koje ovise jedna o drugoj te omogućuju daljnje napredovanje. I nakon spontanog likovnog izražavanja treba stvarati motivacijsku situaciju kroz fleksibilnost, prilagodljivost, sadržajnu i metodičku dinamičnost kako bi se kreativni proces nastavio. Promatranje, emocije, intelektualne funkcije i motoričko-izražajne dinamičnosti utječu na likovni izraz djece različite kronološke dobi. Da bi se potaknule stvaralačke sposobnosti djece različitih uzrasta, potrebno ih je motivirati različitim sadržajima koja obuhvaćaju svakodnevni život, prirodno okruženje, društvo, realnost likovnih medija i strukturalnu vrijednost likovnih elemenata u njihovim kompozicijskim varijantama. (Grgurić, Jakubin, 1996.)

2.4.1. Razvoj likovnog izražavanja kod djece

Iako djeca crtaju i likovno se izražavaju stoljećima, sačuvan je mali broj njihovih radova, a kao jedan od mogućih razloga za to se postavlja odnos prema djeci koji je u prošlosti bio inferioran prema odraslima i gdje se njima nije pridavala velika pažnja i vrijednost. Tek u 20. stoljeću taj se odnos mijenja porastom interesa za rano djetinjstvo, a danas se dječji crteži smatraju odrazom djetetova emocionalnog života i osobnosti. Dok likovno stvaraju, djeca ne sakrivaju trenutne osjećaje, ona istražuju i daju vizualne oblike svojim idejama i viđenjima svijeta oko sebe. Neka od karakteristika dječjeg likovnog izraza su spontanost, ekspresija, harmonija, ritmičnost, što se očituje u sjedinjavanju realnog i fantastičnog. (Škrbina, 2013) Kako navode Grgurić i Jakubin (1996.), razvoj dječjeg stvaralaštva prolazi kroz određene procese

sazrijevanja i učenja a to su slijedeće: razvoj psihomotorike ruke, šake, prstiju i ovladavanje instrumentom rada, spoznavanje okoline i razvoj znanja o okolini, razvoj potreba i sposobnosti prikazivanja okoline od simbolizacije preko prikazivanja onoga što dijete zna o okolini do prikazivanja onoga što stvarno objektivno može vidjeti u okolini, a svi ti procesi se međusobno isprepliću.

Da bi dijete nacrtalo neku prepoznatljivu figuru, treba posjedovati određeni stupanj pojmovnog znanja i iskustva, da su mu razvijene percipitivno-motoričke vještine do određenog stupnja te da te elemente može povezati u cjelinu.

Do 7 godine- upoznavanje stvarnosti oko sebe, likovni izraz je spontan i slobodan, dijete tako komunicira s okolinom.

Od 7 do 14 godine sa zanimanjem promatra svijet oko sebe, a njegove likovne spoznaje su sve složenije.

Od 14 do 20 god shvaća likovnu vrijednost, sustave i pravce i primjenjuje likovni jezik.

2.4.2. Faze razvoja likovnog izražavanja prema Lowenfeldu i Brittainu(1982):

Faza šaranja (18 mjeseci do 3 godine) je period kada djeca počinju ostavljati prve tragove na papiru, a kontrola pokreta je mala. Dijete kroz početno šaranje vježba koordinaciju oko-ruka te razvija grubu do fine motorike. Za to razdoblje karakteristični su ponavljani pokreti ruku, okomite i vodoravne linije, kružni oblici, točke i slične forme. Črčkarije također mogu sadržavati i značenje za dijete, te neke naizgled nasumično povučene linije mogu djetetu nešto predstavljati iako objekt nije doslovno predočen. Što se tiče upotrebe boja, djeca je u ovoj fazi ne upotrebljavaju svjesno već u njima uživaju. „Djeci treba ponuditi intezivan i meki grafički materijal, kredu, pastele ili meku olovku.“(Kirinčić,M. 2018:11)

Faza osnovnih oblika se pojavljuje u dobi od treće do četvrte godine života kada ona još uvijek mogu šarati, ali će svojim likovnim radovima dati smisao, značenje, te nacrtano povezuju sa okolnim svijetom. Nastaju i složenije strukture poput raznih dizajna, kružnih oblika, kombinacija trokutova, krugova, pravokutnika, križeva i slično.

Faza ljudskih oblika i početnih shema se javlja od četvrte do šeste godine, i za tu fazu je karakteristična pojava ljudskih figura koje se često nazivaju „punoglavci“ zbog sličnosti sa prvim stadijem žabina razvoja, a vidljive su i razlike u crtanju ljudske figure koja se u ovoj fazi sastoji od glave (krug), dvije noge (dvije linije povučene iz kruga) te ponekad dvije ruke (dvije

linije na suprotnim stranama kruga). (Škrbin, 78) S vremenom dječji crtež napreduje te djeca crtaju trup uz glavu i dodaju detalje poput kose, ušiju, zubi i slično. Pojavljuju se i životinjski oblici te sheme za kuće i neke uobičajene predmete iz okoline poput sunca, drveća i cvijeća, a boje počinju povezivati sa onim što vide u okolini- žuto sunce, plavo more, zelena trava...

Faza razvoja vizualne sheme traje od šeste do devete godine djetetova života te u toj dobi djetetov crtež brzo napreduje obzirom da se razvijaju vizualni simboli i prave vizualne sheme životinja, kuća, drveća i drugih objekata iz okoline. Djeca često počinju koristiti rub papira ili povlače ravnu liniju te to reprezentira tlo koje postaje osnova crteža. Ljudske figure imaju glavu, trup, uši, nos, trepavice, obrve, prste..., a karakteristične su i rendgen slike, primjerice kuća u kojoj se vide sve prostorije.

Faza realizma se pojavljuje u dobi od devete do dvanaeste godine kada djeca svoje radove nastoje prikazati što realnijima, crtaju u perspektivi, paze na detalje i raste kompleksnost upotrebe linije, oblika i detalja. Boje upotrebljavaju precizno i to u više nijansi. U ovoj fazi se mnoga djeca obeshrabre i prestanu crtati, stoga je važno da je okolina poticajna i omogućava daljnji razvoj.

Faza adolescencije počinje od dvanaeste godine na dalje, no velika većina ju nikada ne dosegne, a oni koji nastave crtati u dobi od trinaeste godine jasnije koriste perspektivu, detalje, spretnije rukuju raznim materijalima, pažnju pridaju boji i dizajnu te samostalno stvaraju apstraktne slike.

2.4.3. Načela likovnog izražavanja

Primjerenost sadržaja i metode: Prilikom trajanje likovne aktivnosti treba poštovati razvojne faze svakog djeteta i time prilagoditi sadržaj, program i zahtjeve. Zadaci koje im postavimo trebaju biti razumljivi i omogućiti im da izraze svoje misli i emocije, a sami sadržaji i težina zadatka koje im nudimo trebaju biti malo iznad njihovih mogućnosti kako bi se izazvao i zadržao interes i psihički napor, no bez osjećaja frustracije ili neuspjeha.

Aktivan odnos prema okolini: Djeca istražuju i doživljavaju svijet oko sebe kroz različita osjetila, a što kroz više osjetila dožive svijet, imat će bogatije iskustvo te bolje i kvalitetnije, fleksibilno generalizirane pojmove te pojmove spremnije za novu uporabu. Kroz istraživanje, opipavanje, slušanje..., djeca će doživjeti svijet kroz veći broj osjetila nego li što bi kroz gledanje slika, filmova i TV-a općenito, te će likovni doživljaj biti potpuniji i bogatiji.

Primjena stečenih iskustava tijekom likovnih aktivnosti: Iskustva koja su djeca stekla tijekom raznih aktivnosti, primjeniti će se na njihov likovni izraz. Djeci treba omogućiti da se izraze u okviru svojih sposobnosti i mogućnosti, te ih poticati da misle samostalno, istražuju nepoznato i preuzimaju rizik kako bi uvidjeli više alternativa likovnog izražavanja. Primjenom stečenih iskustava u likovnoj aktivnosti kroz osjetila djeca odvajaju bitno od nebitnog. Treba im omogućiti da svoj doživljaj svijeta likovno izražavaju onako kako mogu, u okviru svojih mogućnosti, a kroz upućivanje na redefiniranje i rekonponiranje postavljanjem pitanja Što još mogu učiniti ili promijeniti? omogućava im se da razmišljaju i smišljaju različite načine likovnog izraza, ali kroz slobodu i samostalnost u likovnom izrazu.

Igra kao metoda i stav: Kroz igru se može potaknuti dijete da razvije trajni interes za likovnu aktivnost te je to potrebno poticati obzirom da su razigranost, znatiželja, sloboda i otvorenost za nova likovna iskustva karakteristike koje uglavnom nestaju kako osoba odrasta. Takvim pristupom zadatku pobuđuje se zanimanje i užitek u dječjem likovnom istraživanju i razvoju interesa, a ispravni pristup dječjem likovnom procesu je upravo kroz slobodu, razigranost i otvorenost za nova iskustva.

Oslobođenost od uzora: Treba izbjegavati korištenje svih vrsta precrtavanja i šablona kako bi se potaknuo samostalan i specifičan pristup kroz eksperimentiranje i istraživanje, koji će dijete dovesti do originalnog izraza.

Prožimanje intrinzičnog i ekstrinzičnog cilja: Kod likovnog izražavanja djece važan je proces, a ne produkt. Samo uživanje u aktivnosti je primjer intrinzične motivacije, koje postepeno sa djetetovoj dobi prelazi u zreliji oblik uživanja, to jest do uživanja u postignutom cilju što je likovno djelo i primjer ekstrinzične motivacije. Valjalo bi pronaći ravnotežu između intrinzične i ekstrinzične motivacije tako da se omogući djeci uživanje u procesu kroz spontanost te ga postepeno voditi ka zrelijem obliku uživanja što je uživanje u postignutom cilju- likovnom djelu kao ekstrinzični cilj. (Grgurić, Jakubin, 1996)

Individualizacija: Potreban je individualni pristup prema svakom djetetu i svakoj osobi općenito, treba prilagoditi težinu zadatka sa mogućnostima i zrelošću pojedinca i osigurati izbor sadržaja, metoda i tehnika ovisno o interesima djeteta. Treba omogućiti djeci izbor sadržaja, likovnih sredstava i tehnika prema svojim interesima te da se razvijaju ovisno o njihovim sklonostima i mogućnostima.

2.5. Poticanje razvoja likovne kreativnosti

Djetinjstvo je period života kada se najviše može utjecati na općeniti razvoj djece, pa tako i na razvoj kreativnog mišljenja. Valja što više nuditi aktivnosti poput crtanja, rezanja, modeliranja i slikanja kako bi se razvila fina motorika, koordinacija oko-ruka i prilagodba oka.(Šarančić, 2014)

Kreativnost i mašta se ne očituju samo u likovnoj umjetnosti i likovnom stvaralaštvu, one su korisne i u svim područjima od matematike, povijesti, prirodoslovlja do poduzetništva, te pojedini znanstvenici smatraju da bi umjetničko obrazovanje trebalo imati središnju ulogu u obrazovnom sustavu (Turković, 2001 prema Šarančić, 2014)

Kroz likovno izražavanje djeca opažaju razlike u nijansama, odnosima veličina, detaljima, odnosima svjetla i sjene, uče opisivati, promarati, interpretirati i analizirati te se uče izražavati verbalno i neverbalno, a sve te vještine se mogu prenijeti na druga područja života ili učenja. Likovno stvaranje pozitivno djeluje i na razvoj samopouzdanja i samopoštovanja obzirom da djeca većinom dobivaju pozitivnu potvrdu o njihovom radu, te ih to potiče na eksperimentiranje i istraživanje. Kao što je već navedeno, likovno stvaranje potiče razvoj kreativnog, divergentnog i kritičkog mišljenja, a jedan od razloga tome je što kroz umjetnost sagledavamo problem iz različitih perspektiva.

Brojni istraživači imaju stajalište da se kreativnost može povećati raznim programima koja su usmjerena na kognitivne i metakognitivne vještine, osobine ličnosti, motivaciju i kognitivne stilove, pa su prema tome razvijene razne tehnike poput šešira za razmišljanje, igranja uloga, brainstorming i druge. (Ćorko, 2003. prema Škrbina, 2013) Postavljanje raznih podpitanja, poput Što možemo promijeniti? Kako doraditi to što činimo?, zatim ohrabriranjem i ne podcjenjivanjem ideja već poticanjem na pronalazak brojnih drugih i drugačijih rješenja, nuđenjem različitih medija za izražavanje su samo neki od načina na koji još možemo potaknuti kreativni proces kod osobe. Djecu pokreće radoznalost te će se ona kreativno izražavati kada im se omogući samostalno stvaranje i slobodno izražavanje, bez pritiska i utjecaja odraslih. Ako je djetetov unutrašnji poriv potisnut, Belamarić(1986.) navodi neke načine kako ga se može pobuditi. Usmjeravanje opažanja na neku pojavu je jedan od najjednostavnijih načina. Najviše zanimanja će imati prema životnim aktivnostima, svojstvima oblika, materijala, detalja, boja..., te im je dobro postavljati pitanja poput „Što vidiš?“ i „Zašto ribe plivaju a ptice lete?“ i slična kako bi se izbjeglo nametanje nekog našeg mišljenja. Kada dijete upozna i doživi neku pojavu moći će se kreativno i originalno izraziti. Kod konkretno likovnog

izražavanja mogu se koristiti brojni motivi iz različitih područja. Motivi iz prostora bio on unutrašnji ili vanjski; motivi ljudi, biljaka, životinja; motivi iz narodnih običaja i događaja poput blagdana i vjerskih događanja (Božić, Uskrs...); vremenske pojave u prirodi (kiša, snijeg, sunce, poplava, more...); motivi iz književnih djela... Motivi kojima je lako potaknuti kreativnost i maštu su iz sfere nevizualnog, to jest emocije- strah, sreća, tuga, uzbuđenje..., osjeti- kiselo, toplo, hladno, glatko..., glazba i ostali auditivni poticaji- grmljavina, cvrkut ptica, valovi...(Grgurić i Jakubin, 1996. prema Škrbina, 2013) Razgovorom o nečemu što su djeca doživjela se također može potaknuti kreativni izraz, te će u djela koja nastaju po sjećanju unijeti značenja i odnose između oblika te samu cjelovitost događaja. Kroz maštanje djeca stvaraju nove i kreativne uratke na osnovi poznatih pojava ili događaja, a to mogu činiti kroz ilustraciju priča, događaja iz prošlosti ili budućnosti..., a treba im omogućiti slobodno, spontano i osmišljeno vođenje djeteta kroz proces kreativnog izražavanja. Zamišljanje možemo shvatiti kao sposobnost da se razne nevidljive stvarnosti prenesu u likovni, glazbeni izraz, pokret tijelom, ili neki drugi kreativni medij. Na taj način se za svaku pojavu, osjećaj ili nepoznatu riječ nađe stvaralački ekvivalent. Kroz nenametljivo potvrđivanje vrijednosti djetetova rada, dijete dobija potvrdu da je sposobno što mu daje osjećaj slobode, samopouzdanja i sigurnosti., te se kroz razgovor o njegovu radu bolje razumije način na koji on vidi i shvaća svijet oko sebe. Kako dječja spoznaja i vizualno shvaćanje sazrijeva, tako i odgajateljeva intervencija u njegovo stvaralaštvo treba biti usklađena kako bi dijete dobilo ono što mu je potrebno u određenoj fazi.

Polovicom 20-ih godina, Piaget je naglasio kako je dječji crtež odraz intelektualnog razvoja čovjeka te su brojni stručnjaci razvijali testove inteligencije za djecu upravo na temelju crteža. (Balić Šimrak, 2010) Guilford je s druge strane govorio o kreativnosti kao pokretaču civilizacije te da su se zahvaljujući njime razvile znanost, medicina, tehnologija i umjetnost. Sve do pedesetih i šezdesetih godina inteligencija i kreativnost su se gotovo smatrale jednom cjelinom, no Wallach i Kogan (1965. prema Balić Šimrak, 2010) su zaključili da je problem u mjerenju kreativnosti. Kako bi se izmjerila kreativnost, potrebno je stvoriti opuštenu i slobodnu atmosferu kako bi se djeca oslobodila i njihova kreativnost došla do izražaja. Drugi istraživači su spoznali povezanost kreativnosti s vannastavnim aktivnostima i vanškolskim uspjehom, a inteligenciju su povezali s akademskim uspjehom. Djetetu je potrebno osigurati više mogućnosti za likovno izražavanje; različite materijale i sadržaje da slobodno bira, ali mu je potrebno i na nenametljiv način ukazati na brojne mogućnosti koje nudi likovno izražavanje, uzimajući u obzir njegove dob i specifične razvojne karakteristike.

2.6. Ometanje razvoja kreativnosti

Kako kreativnost kod djeteta možemo poticati, tako ju možemo i kočiti što se najčešće događa jer odrasli ne poznaju i ne razumiju dječiji razvoj, te primjerice djecu pokušavaju naučiti da nešto nacrtaju čime se djeci nude predlošci koje oni nastoje oponašati što u konačnici ometa kreativnost. Belamarić (1986.) navodi dvije skupine ometanja kreativnosti, a u prvu spada izravno miješanje i interveniranje u dječje radove. Prvi primjer takve intervencije je crtanje ili izrađivanje nečega umjesto djece. Tada djeca nastoje oponašati odrasle čime se osporava razvoj kreativnosti, a uči ih se pasivnosti i imitiranju. Ispravljanje dječijih radova ili upućivanje kako da nešto naprave na djecu djeluje negativno, stvara im osjećaj nesigurnosti i gubitak samopouzdanja, te kao posljedicu, dijete može stvoriti otpor prema budućim kreativnim aktivnostima ili se pak prilagoditi i slijediti upute odraslih. Također, ako su djeca često izložena situaciji da promatraju radove druge djece, ti im se primjeri nesvjesno nameću i njihov kreativni izraz se koči jer preuzimaju tuđe shematske oblike te ne nastaju kreativni radovi već dolazi do pojave uniformiranosti i njihova kreativnost se potiskuje.

Druga skupina ometanja dječje kreativnosti prema Belamarić (1986.) su odgojni postupci i stavovi odraslih, primjerice ocjenjivanje ili uspoređivanje dječjih radova. To negativno djeluje na dijete jer se ono može shvatiti kao talentirano ili netaalentirano, stoga dječje radove ne treba uspoređivati kao što ne treba uspoređivati ni djecu međusobno, svi su drugačiji i jedinstveni. Možda neočekivano, no pretjerano pohvaljivanje djeteta tijekom kreativne aktivnosti imati će negativan utjecaj, jer djetetov cilj više neće biti spontanost i užitek, već pohvala. Ne treba inzistirati na urednosti dječjih radova, kod djeteta će se razviti strah da ne umrlja papir što će kod njega stvoriti nesigurnosti i kočiti će ga u kreativnom izražavanju. Uredan, precizan i neuredan, neodređen rad djeteta imaju jednaku vrijednost. Te sve načine kojima se ometa dječji izraz je jednostavno ukloniti čime će se osloboditi djetetovi stvaralački impulsi. (Škrbina, 2013)

3. Kreativnost u odgoju i obrazovanju

Kreativni odgoj

"Za kreativnost djece možemo, posluživši se metaforom, reći da je ptica u letu koju je teško uhvatiti, a kad je uhvatiš, i nije više ptica, jer je zaustavljen njezin let." (Kroflin i sur., 1987:29)
Današnji život je složen i promjenjiv, te zahtijeva prilagodbu čovjeka novim uvjetima, a s time i određenu količinu kreativnosti koja nosi u sebi nešto nepredvidivo, novo i nepoznato. Time se može stvaralačka ličnost smatrati kao osnovno polazište odgoja mladih, zajedno sa razvojem

kreativnih ličnosti i kreativnosti kao temeljem suvremenog koncepta odgoja i obrazovanja. "Samoaktivnost, samoinicijativa, samoulaženje i potvrđivanje u najraznolikijim sredinama, područjima i vidovima rada, učenja, življenja, put je do ostvarivanja suvremenog pedagoškog koncepta odgoja, put do stvaralačke ličnosti."(Kroflin i sur., 1987:9) Stvaralačka ličnost i moć je postala uistinu važna i od mladih se očekuje da rješavaju složene probleme i ovladavaju elektronikom i informatikom obzirom da se današnje društvo može nazvati "društvom informatike". Na stvaralaštvo se gleda kao opću genetičku osobinu, opću ljudsku kvalitetu, mogućnost i snagu svakog čovjeka koju pojedinac posjeduje u različitom intezitetu, te pripada svim područjima života i važan je za sve aspekte života i njegov progres u cjelini. Za kreativni odgoj teoretičar Ben Morris kaže da se on odnosi na radosno otkrivenje svijeta od strane djece, otkrivenje svojih moći, snage konstrukcije i ekspresije, imaginacije i intelekta koji se događa samo kada ti procesi nisu pod pritiskom odraslih i njihovom težnjom za preuranjenim i unaprijed definiranim rezultatima. (Kroflin i sur.,1987: 11) Stoga je važno da se stvori ozračje puno povjerenja i suradnje između djece i odraslih kako bi se djete moglo osloboditi i kako bi se potaknuo kreativni proces.

Pri radu s djecom važno je da ih odgajatelji i učitelji ne sputavaju i ne ograničavaju, no važno je da i sam odgajatelj/učitelj prepozna i osluškuje djecu, te istražuje i pronalazi razne metode kojima će potaknuti stvaralačke procese svakog djeteta. Dječju stvaralačku moć najlakše je prepoznati ako se promatra njihova slobodna igra. Tada se ne treba upletati i nametati već osluškivati, promatrati te neometano potaknuti i najmanji kreativni dah u djece. Kroz igru djeca upoznaju svijet oko sebe te se tu mogu uočiti i prvi kreativni procesi. Oni najmanji nemaju dovoljno riječi da se izraze te se izražavaju čitavim tijelom, pokretima, gestama, mimikom, plačem, smijehom, vriskom..., te na taj način komuniciraju s okolinom, s nama. Kada primjetimo pojavu prvog stvaralaštva, djetetu možemo pomoći da otkrije i upozna svijet te potaknemo početak razvoja mlade ličnosti. Pri radu s djecom, ne daje im se sve na gotovo, već ih se vodi kroz procese da sami istražuju i otkrivaju, te će im se na taj način pomoći da koriste maštu i intelekt, te otkivaju neke nove zakonitosti koje nama još nisu poznate. Valja naglasiti i važnost emotivne anagažiranosti u kreativnom procesu, što bi bilo unošenje sebe, svojih napora, imaginacija i zanosa, te tada ne treba prekidati djecu u njihovoj punoj angažiranosti već ih treba pustiti da kreativni proces ide prirodno, a odgajatelji i učitelji ih trebaju nenametljivo voditi do završetka stvaralačkog procesa, nakon kojeg se često javlja radost zbog uspjeha dovršenog rada što je i motivacija za novi stvaralački potencijal. Stvaralački procesi i rezultati prisutni su u svim područjima i predmetima s problemskom nastavom; likovna i

glazbena kultura, materinski jezik, moderna matematika, dramske igre, igre riječima..., gdje nema reprodukcije i memoriranja činjenica već se pažnja posvećuje oblikovanju kreativne ličnosti. Djeci od najranije dobi treba dopustiti da samostalno rješavaju probleme, na svoj vlastiti način, a ne ih navoditi da reproduciraju rečeno ili izvedeno jer će se time kočiti njihovi kreativni procesi. Koliko treba poticati individualni stvaralački rad, toliko je potrebno poticati društveno stvaralaštvo čime će pojedinac od društva primati razne potvrde, poticaje, kritike i drugo te na taj način provjeravati svoje stavove, mogućnosti i vrijednosti. (Kroflin i sur. 1987: 13) Uključivanjem djece i mladih u društvene aktivnosti se potiču njihove stvaralačke mogućnosti, ali i socijalizacija koja je od iznimne važnosti za svaku osobu.

Već od druge godine života kod djece se aktivira mašta te ona rade razne nove kombinacije kao što su primjerice slaganje kocki ili manipulacija igračkama, no kada se uključe u školski sustav od njih se zahtijeva točnost, preciznost i logika te se kreativnost kod djece u dobi između pet i sedam godina smanjuje za čak 40%. (Škrbina, 2013) Naime, postoji određena netrpeljivost između kreativnog izražavanja i školovanja, između rada i igre, kao da jedno ne može s drugim. U tradicionalnom školovanju se naglasak stavlja na usvajanje znanja, a zapostavlja se unutarne izražavanje te se na taj način kočte kreativni procesi u djece. Francuski inspektor u školi Robert Glouton, kritizira utjecaj škole na dijete i kreativnost te kaže kako ona ne radi u korist djeteta već u korist društva, a društvo želi ljude oblikovane za njegove potrebe koji će obavljati određene funkcije. Time škola osigurava društveni kontinuitet i stabilnost jer prenosi već postojeće norme i tehnike na nove generacije. Tim rečenim od škole se ne može očekivati da će oblikovati i odgojiti pojedinca kao kreativnog, maštovitog, kritičnog ili bilo kakvog kakav bi mogao ugroziti tradicionalne vrijednosti koje su temelj sigurnosti i stabilnosti. (Kroflin i sur., 1987). Dijete u školi jednostavno nema ni priliku da razvije osjetljivost za probleme, kritičko mišljenje, kreativno se izražava... Nema potrebe da se za predmet koji već ima određenu namjenu smišlja neka nova, brojni problemi traže samo jedno rješenje, dijete se ne dovodi u situacije da razmišlja, ne daje mu se vremena, a originalnost se često ne prihvaća. Stanić, E.(2018.) kaže da odgojno obrazovna struka smatra da djeca nakon polaska u školu gube kreativnost. Neki to tumače kao opadanje razine znatiželje, a djetetova okolina postaje suviše kompleksna da bi ju istraživao samo osjetilima. Nadalje, školstvo je u fokusu, a ono djetetu pruža drugačiji način učenja te prijašnji način spoznavanja okoline više nije toliko funkcionalan. Od djece se počinje tražiti točnost, preciznost i logika, te se kreativnost stavlja u drugi plan. Školski sustav i samu klimu koja vlada u razredu treba izmijeniti ako želimo poticati kreativnost kod učenika. Kreativni pristup treba nagrađivati, ne izazivati kod djece strah od

neuspjeha već poticati djecu da razmišljaju, izlažu svoje ideje, i nagrađivamo njihovu originalnost i produktivnost. Umjesto da se od učitelja i učenika traži Što?, treba se osvrnuti i na Kako? čime će se potaknuti razmišljanje djece pa i sama kreativnost. Za odgoj kreativnosti treba biti otvoren za nove mogućnosti, nova i drugačija rješenja i spreman na istraživanje, a odbacivati već poznate puteve. Likovne probleme djeci ne postavljati kao gotova likovna rješenja, već probleme provođenjem divergentnog mišljenja. Potrebno je kreativni i spoznajni proces zajedno razvijati, a ne naglašavati važnost stjecanja pojmova što se često radi u praksi. (Grgurić i Jakubin, 1996) Dijete se izražava spontano, ne nastoji načiniti neki prepoznatljiv objekt već je usmjeren na proces, te nekada razgovara o onome što stvara, a nekada nije.

3.1. Obrazovni i odgojni zadaci likovnog odgoja

Obrazovni zadaci se odnose na znanje i sposobnosti. Pod znanjem se misli na upoznavanje, razumijevanje, uočavanje likovnog jezika i usvajanje upotrebe određenih likovnih sredstava i tehnika, a u sposobnosti se ubraja razvoj senzornih, intelektualnih, izražajnih i praktičnih sposobnosti, s naglaskom na divergentnom mišljenju te razvoj pamćenja, mašte, interesa, emocija...

Osim obrazovnih zadataka, kroz likovni odgoj usvajaju se neke od osnovnih odgojnih vrijednosti poput moranih, radnih, estetičkih, upornost, samostalnost, inicijativnost, formiraju se stavovi i uvjerenja, podržavaju subjektivne i kreativne sposobnosti...(Grgurić i Jakubin, 1996)

3.2. Metode u likovnom odgoju i obrazovanju

Pod metodama se misli na način kako uvesti dijete u svijet likovnog stvaralaštva, pazeći na djetetovu dob, obzirom da djeca različite dobi, različitim intenzitetom doživljavaju svijet oko sebe. Stoga treba primjenjivati raznolike likovne metode kako bi dijete imalo izbora za likovnu aktivnost i mogućnost da slobodno odabere. Neke od nastavnih metoda koje se učestalo koriste su metoda razgovora gdje postoji dijalog između odgajatelja/učitelja i djece, ili dijece međusobno, zatim metoda demonstracije gdje se pokazuje sve što se doživljava percepcijom, metoda rada s tekstom uključujući čitanje teksta te izražavanje pisanog teksta likovno, građenje likovnim elementima gdje se likovni elementi slažu jedan do drugoga u različitim pravcima, kombiniranjem različitih likovnih elemenata, obrtanjem jednog likovnog elementa ili motiva

na razne načine, razlaganjem gotovih struktura i njihovo ponovno komponiranje u nove likovne vrijednosti...(Grgurić i Jakubin, 1996)

4. Uloga odgajatelja

Odgajatelj je poticatelj, promatrač, on osigurava sredstva i materijale kojima će se djeca služiti, treba poznavati metode i poticaje kojima može utjecati na razvoj dječjeg stvaralaštva i kreativnosti, treba biti obrazovan, tolerantan, poštovati individualnost svakog djeteta, ne kritizirati i uspoređivati dječja djela sa djelima umjetnika ili djelima druge djece. Krase ga karakteristike poput kreativnosti, osjetljivosti za probleme, originalnosti, maštovitosti, smisla za humor, spretnosti, fluentnosti, divergentnosti i druge. Ovisno o sredini u kojoj se pojedina ustanova nalazi, treba birati i prilagođavati poticaje kako bi oni bili djeci bliski i koje bi ona mogla samostalno pronaći. Važno je da odgajatelj zna čime će potaknuti i motivirati djetetove potencijale bez da dođe do preranog usvajanje rutinskih postupaka, šabloniziranja, to jest gubljenja bogatstva koje čovjek posjeduje samo u svome djetinjstvu poput dječje spontanosti koja je preduvjet kreativnosti. (Došen-Dobud, 1995) Odgajatelj ima odgovornost da stvori motivacijsko ozračje koje će djecu poticati na istraživanje, promatranje i spoznavanje svega oko sebe. Važno je da odgajatelj vodi računa o razvojnim fazama djece pri odabiru likovnih tehnika, sredstava i poticaja. Treba poznavati i svako dijete i njegove osobne karakteristike i interese kako bi mu omogućio optimalan razvoj. Dijete usvaja estetiku od najranije dobi te je nužno da mu se omogući kontakt s umjetničkim djelima kroz posjete galerijama, kiparska, slikarska i arhitektonska djela, slikovnice i ilustracije za djecu, kulturu odijevanja i stanovanja te predmete svakodnevne uporabe. Djeci u vrtićima ili galerijama ne pokazujemo umjetnička djela kako bi ih precrtavali, već ih predstavljamo kako bi u kontaktu s umjetnošću obogatili njihov estetski razvoj, razvili pozitivan stav prema umjetnosti istovremeno ih potičući na vlastiti likovni izričaj. Ukoliko djeci omogućimo ta iskustva, utoliko će se stvoriti podloga za razvoj senzibilnosti za likovnu umjetnost i likovno- estetički doživljaj (Grgurić, Jakubin, 1996), te će se potaknuti mašta i sklonost djece prema likovnom izražavanju.

Odgajatelj razvija kod djece osjećaj za lijepo i skladno i to kroz kvalitetna likovna djela. Tijekom bavljenja likovnom aktivnosti, odgajatelj kritikom i pravilima može samo naštetiti djetetu i njegovom kreativnom procesu, stoga treba biti poticajan i omogućiti djeci da se slobodno izraze uz pozitivne komentare koji će podići djetetovo samopouzdanje i sigurnost u sebe i svoj rad. Odgajatelji mogu očekivati određenu količinu neurednosti tijekom dječjeg stvaranja, te inzistiranje da se sve drži u potpunom redu se kosi s kreativnim procesom.

Odgajatelji i učitelji u svom svakodnevnom radu trebaju nastojati poticati kreativnost tako da samostalno i smisleno stvaraju ideje, slobodno komuniciraju s djecom/učenicima i slušaju njihove ideje i misli te ih prihvaćaju i cijene, a ne podcjenjuju i ne smatraju ih pogrešnima, raznim podpitanjima potiču i ohrabruju djecu/učenike na pronalazak novih rješenja. Ako omogućuje djeci varijacije na istu temu promjenom likovne tehnike ili redefinicije boje, oblika..., ističe originalna i kreativna rješenja čime će motivirati ostalu djecu/učenike na stvaralački proces, omogućuje rad s raznim materijalima i tehnikama, organizira posjete galerijama i muzejima i o viđenom razgovara s djecom/učenicima. „Osnovne smjernice svakom odgajatelju za rad s djecom predškolske dobi u likovnoj domeni jesu: prihvatiti i uvažiti autentični likovni izraz u skladu s dobi djeteta i njegovim razvojnim karakteristikama; osigurati vrijeme i prostor za aktivnost; omogućiti da dijete usvaja posebne likovne vještine u izražavanju materijalom i tehnikom; upoznati dijete s likovnom umjetnošću raznih medija (slikovnice, galerije, reprodukcije...)“.(Kirinčić, 2018: 14)

5. Suvremena umjetnost, rekompzicija, redefinicija i fotomontaža

5.1. Rekomponiranje

Da bi shvatili rekompoziciju i rekomponiranje, potrebno je definirati što je to kompozicija i komponiranje. Komponiranje možemo shvatiti kao likovni proces sastavljanja i međusobnog povezivanja likovnih elemenata u likovnu cjelinu prema vlastitoj likovnoj koncepciji, te se likovni produkt koji je nastao procesom komponiranja naziva kompozicija. Postoje čimbenici koji uvjetuju kompoziciju, a prema Jakubinu (1999.) to su slijedeći: koncepcija ili ideja, materijal kojim se osvaruje ideja, karakter i veličina plohe na kojoj se komponira, likovni elementi kojima se ostvaruje kompozicija, te likovna načela po kojima se likovni elementi međusobno slažu i povezuju. S druge strane, tumačeći prefiks „re“ u rekomponiranju koji označava nešto obratno, ponovno; rekomponiranje možemo opisati kao proces razlaganja već prije stvorene kompozicije i njeno ponovno komponiranje na drugačiji način, u novu formu, te je rekompozicija likovni produkt koji je nastao rekomponiranjem. Djeci se može dati da rekomponiraju fotografije ili pak svoje prijašnje radove, kao što su to učinila u likovnoj aktivnosti koju sam provela. Rekomponirati se može na razne načine, trganjem, rezanjem,

razlaganjem neke kompozicije u svim smjerovima te ponovnim komponiranjem tih razloženih likova ili oblika.

5.2. Redefiniranje

Riječ definicija dolazi od latinskog izraza definitus (Klaić, 1978) što znači određen, razgovijetan, jasan te definirati nešto znači to nešto točno opisati, protumačiti i odrediti. Redefiniranje je stoga, djelomično mijenjanje definirane stvarnosti, a može se promijeniti boja, oblik, veličina ili dodati ili oduzeti oblik, crta, tekstura... Tko se određeni motiv može preoblikovati u novu likovnu stvarnost ili pak izmijeniti nek eelemente na postojećem radu ili fotografiji i to interpretirati na novi način.

5.3. Fotomontaža

Fotomontaža je tehnika gdje se izrezuju različiti oblici iz fotografija ili njezinih dijelova te se komponiraju u novu likovnu cjelinu. Za ovu likovnu tehniku se može koristiti i kolaž papir.

6. Metodologija istraživanja

U svrhu pisanja rada, provedeno je kvalitativno istraživanje u dječijem vrtiću „Orkulice“ na Dugom otoku. Kvalitativna istraživanja su usmjerena na iskustvo i perspektivu pojedinca, a karakterizira ih blizak odnos istraživača i sudionika, a proučavanje se vrši u prirodnim uvjetima. Neki od ciljeva kvalitativnih istraživanja su da se opiše i protumači iskustvo, te prikupe nove spoznaje.

6.1. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je proučiti postoji li razlika u kreativnosti likovnih radova djece s obzirom na različite likovne metode rada i uporabu različitih likovnih tehnika u likovnim aktivnostima.

6.2. Zadaci istraživanja

Na osnovu postavljenoga cilja u okviru ovoga istraživanja postavili smo sljedeće zadatke istraživanja:

1. ispitati postoje li razlike u likovnoj kreativnosti između radova djece koji su nastali uporabom crtačkih i slikarskih tehnika i radova koji su nastali korištenjem kombiniranih likovnih tehnika;
2. ispitati utječe li upotreba rekompozicije i redefinicije na kreativnost kod djece.

6.3. Hipoteze

U istraživanju polazimo od generalne hipoteze da postoje razlike u stupnju kreativnosti između likovnih radova gdje su se prilikom stvaranja koristile različite likovne metode rada i različite likovne tehnike.

Da bismo glavnu istraživačku hipotezu mogli valjano analizirati, odredili smo nekoliko podhipoteza.

H1 Pretpostavljamo da će biti likovno kreativniji radovi djece koji su nastali korištenjem kombiniranih likovnih tehnika,

H2 Pretpostavljamo da će biti likovno kreativniji radovi djece koji su nastali likovnim metodama rekonponiranja i redefiniranja.

6.4. Uzorak djece

20 djece u dobi od 4 do 7 godina

6.5. Instrument i postupak istraživanja

Istraživanje i aktivnost su provedene u jednoj vrtićkoj skupini koja broji 20 djece. Tijekom 3 dolaska većinom su bila prisutna različita djeca obzirom da je istraživanje provedeno u lipnju i srpnju.

6.6. Postupak istraživanja

Istraživanje i aktivnost su provedene u dječjem vrtiću „Orkulice“ u mjestu Sali na Dugom otoku. Osmišljene su i provedene likovne aktivnosti na temu poticanja kreativnosti kroz redefiniciju, rekompoziciju i fotomontažu. U aktivnostima koja su provedena tijekom lipnja i srpnja 2021. godine sudjelovala je grupa djece u dobi 4-7 godina, te odgajateljice Š. Kalcina i L. Ozretić Jurišić. U dvije aktivnosti smo koristili tradicionalne likovne tehnike, a u ostalima kombinirane likovne tehnike, upotrebom rada koji je nastao tradicionalnom likovnom tehnikom.

6.7. Rezultati istraživanja

Analiza dječjih radova

6.7.1. Tradicionalne likovne tehnike

6.7.1.1. Tempera

Kako bih djecu uvela u samu aktivnost ispričala sam im priču Sunčane Škrinjarić „Nezadovoljna bubamara“ te nakon razgovora o slikovnici smo prešli na likovnu aktivnost. Glavni lik u priči je bio bubamara te smo bubamaru iskoristili kao motiv za daljnje aktivnosti. Za prvu tradicionalnu slikarsku tehniku sam odabrala temperu, a djeci sam ponudila 3 boje: crvenu, crnu i bijelu. Polovica radova su kasnije bili upotrebljeni za tehniku redefinicije, a polovica za tehniku rekompozicije. Temperom kao tradicionalnom likovnom tehnikom su nastali slijedeći radovi:

Djeci ove odgojne skupine tempera je omiljena likovna tehnika, te su bili uzbuđeni što će njome slikati. Mnoga djeca su bila motivirana i naslikala su nekoliko radova, a ne jedan. Svako dijete je naslikalo bubamaru onako kako ju je ono vidjelo, neki su naslikali i pozadinu, a neki isključivo motiv bubamare. Kasnije su ove slike upotrebijene za tehnike redefinicije i rekompozicije.

6.7.1.2. *Kolaž papir*

Za drugu aktivnost gdje je upotrebljen kolaž kao motiv sam uzela portret najboljeg prijatelja ili prijateljice. Prije aktivnosti razgovarala sam s djecom o prijateljstvu, što za njih znače prijatelji i druženja i slično. Nakon toga sam im ponudila bijeli A4 papir, kolaž papir u boji, škare i ljepilo. Djeca su i u ovoj aktivnosti mogla birati žele li kolaž papir trgati rukama ili rezati škarama. Nastali su sljedeći radovi:

Djevojčica L.(7) je posvetila mnogo pažnje svom radu. Strpljivo je rezala sitne detalje poput trepavica, nosnica, zjenica i usana za razliku od većine druge djece koja su bila manje strpljiva. Rad je ispao uredno bez neobičnih detalja.

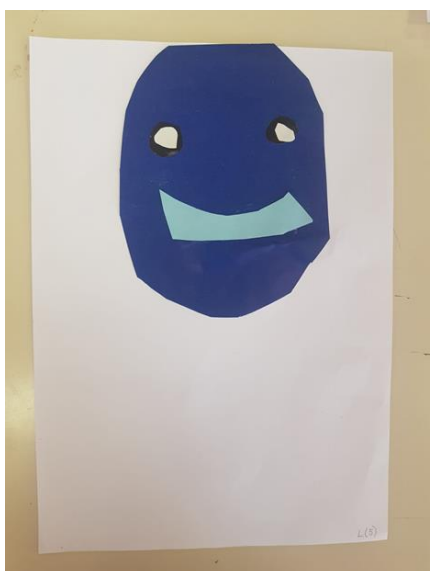
Djevojčica S.(6,5) svoj je rad odlučila napraviti na krajnjem lijevom rubu papira. Kolaž je rezala škalicama i nije mnogo pažnje posvećivala detaljima (nedostaje nos, uši...) Svoj je rad odlučila upotpuniti kombiniranjem olovke kojom je nacrtala kosu.

Dječak D. (4,5) je trgao kolaž papir rukama, a uz asistenciju odgajateljice ga je zalijepio na papir. Prikazao je sve osnovne dijelove lica, a kako je intervenirala odgajateljica rad je ispao uredno i kreativnost se na jedan način spriječila.

Djevojčica M.(6,5) je odlučila raditi portret svoje najbolje prijateljice iz vrtića, no nije se zadržala na detaljima te je dijelove nespretno polijepila. Prisutne su trepavice ali ne i oči, nos, obrve..., no rad je sam po sebi ispao kreativno i drugačije.

Djevojčica L. (5) je izradila portret svog starijeg brata. Njegova omiljena boja je plava stoga se odlučila upotrijebiti dvije nijanse plave boje. Nije se zadržavala na detaljima.

Djevojčica L.(6) je škarama pravilno izrezala okruglu glavu te svome portretu zalijepila trokutasti nos, oči, zjenice i usta razvučena u široki osmjeh.

6.7.2. Kombinirane likovne tehnike

6.7.2.1. Redefinicija

Kod redefinicije su zelenom temperom trebali dodati detalje po želji, obojati bubamaru koja je i u priči upala u zelenu boju. Djeca su u razgovoru komentirala koje boje bubamare su sve vidjeli; žute, crne i crvene i najednom su se dotakli teme snijega kojeg su iskoristili kao motiv za daljnje izražavanje.

Djevojčica M. (6.5) odlučila je naslikati kako padaju pahuljice snijega te je potakla i nekoliko druge djece na isto. Svojoj bubamari je naslikala jaknu i hlače, te kapu kako joj ne bi bilo hladno.

Djevojčica L.(5.5) je također naslikala kako pada snijeg, a bubamari je nadodala kosu svezanu u dugi rep i jaknu te visoke čizme. U donjem desnom kutu slike je naslikala cvijet pokriven snijegom.

Djevojčica S.(6,5) je na originalni crtež nadodala travu i stablo, bubamari je naslikala torbicu i šal te izjavila kako njena bubamara ide na plažu s prijateljima.

Dječak Š. (6,5) svoj je rad također odlučio prekriti snijegom i zimskim kaputom, a bubamari je naslikao kosu.

Djevojčica A.(5,5) je izjavila kako je njena bubamara jednostavno upala u zelenu boju kao što se dogodilo u ispričanoj priči te je to i prikazala.

6.7.2.2. *Rekompozicija*

Za tehniku rekompozicije sam djeci ponudila njihove slike bubamara, škare i ljepilo. Za trganje su mogli odabrati žele li trgati škarcama ili prstićima, a većina ih je odabrala škare. Radove su trebali izrezati/istrgnuti na trakice te ih ponovno zalijepiti na papir. Neka djeca su se trudila zalijepiti da bude kao i originalna slika, dok su neka lijepila komadiće papira nasumice.

Dječak Š.(6) svoj je rad nespretno rezao škarama u trakice i razne druge likove te ih lijepio kako mu se sviđalo, a rad je ispao jako zanimljiv.

Dječak V.(4) je rad odlučio rezati škarama vodoravno te je to učinio vrlo uspješno, a dijelove slike je odlučio lijepiti nasumice.

Djevojčica M.(6,5) je uredno izrezala trakice koje je pokušala zalijepiti po redosljedu.

Dječak K.(6) je rezao pravilne okomite trakice koje je zalijepio nasumice, a počeo je od samog početka papira i održavao razmak između dijelova.

Djevojčici S. (6,5) je bilo jako teško istrgati svoj rad jer ga nije htjela uništiti. Trgala je komadiće papira rukom, te ih zalijepila na horizontalno okrenut papir iako joj je rad bio okomito naslikan. Nije ostavljala prostora između trakica jer je rad htjela vratiti što bliže originalu.

Djevojčica L.(7) je razumjela kako bubamaru treba izrezati iz papira te je to i učinila po samom rubu motiva bubamare pa je naknadno izrezala trakice i pravilno ih zalijepila bez razmaka između istih.

6.7.2.3. Fotomontaža

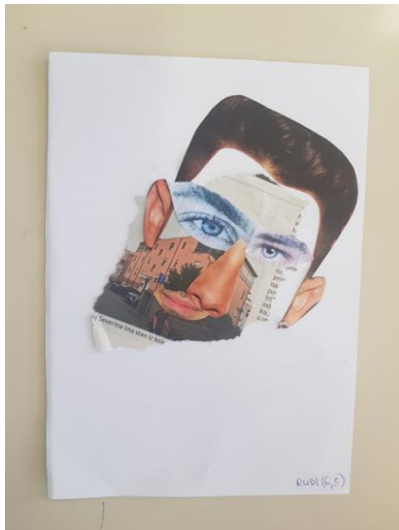
U aktivnosti gdje smo se koristili kombiniranom tehnikom fotomontaže, ponudila sam djeci izrezane dijelove lica i glave: oči, obrve, nos, usta, kosu, uši, a ona su kao i kolažem trebala izraditi portret svojeg najboljeg prijatelja ili prijateljice. Za ovu aktivnost su pokazali najviše interesa, a lijepljenje različitih dijelova lica im je bilo zabavno.

Dječak D. (4,5) je izradio dva rada. Odgajateljica je bila iznenađena obzirom da rijetko pokazuje interes za grupne aktivnosti i često odbija sudjelovati. Zanimljivo je da je u oba rada nos zalijepio naopako.

Djevojčica L.(5,5) je izradila portret svog brata. Za razliku od mnoge druge djece, dodala je obrve koje su većina zaboravili.

Dječak R.(6,5) je odlučio upotrijebiti novinski papir kako bi napravio glavu na koju je lijepio dijelove lica.

Djevojčica L. (5) je također izrezala novinski papir za glavu te zalijepila oči, nos i bradu kako bi izradila portret svojeg najboljeg prijatelja.

Dječaci M.(6,5) i A. (5,5) odlučili su radit portret jedan drugoga. Dječak M. je uzeo dugu kosu i rekao kako će dječaku A. staviti žensku kosu, na što je A. odlučio njemu učiniti isto te su nastali ovi portreti.

Nastali dječiji radovi su bili vrlo uspješni. Radovi nastali tradicionalnom likovnom tehnikom se nisu pokazali iznimno kreativnim, motiv bubamare je jednostavan i svako dijete će ju naslikati onako kako ju ono vidi, no kada se rad koristio za tehniku redefinicije, snijeg je postao dodatni motiv što je većina djece iskoristila i prikazala na svom radu, te su ti radovi ispali kreativniji čime se potvrdila hipoteza H2 da su likovno kreativniji radovi nastali tehnikom redefinicije. Kod tehnike rekompozicije, nekolicina djece je izrazila negodovanje prilikom rezanja svojega rada jer su smatrali da će ga uništiti, no nakon rezanja su ga pokušali „složiti“ poput puzzle i zalijepiti u prvobitno stanje. Neka djeca su lijepila trakice nasumično, a neka su pokušala zalijepiti po redosljedu. Radovi su ispali kreativniji od tradicionalnih tehnika čime se potvrdila hipoteza H2 da će likovno kreativniji biti radovi nastali upotrebom rekompozicije. Kolaž papir je kao tradicionalna tehnika nekoj djeci stvarala frustraciju i nisu znala odakle ni kako početi. Mnoge je aktivnost podsjetila na izađivanje maski za karneval. Nekolicina djece je uživala i dala si vremena pri rezanju i lijepljenju detalja, a radovi su ispali prilično kreativni. Grupa djece koja je portrete izrađivala upotrebom novinskog papira je pokazala veliki interes i lijepljenje različitih dijelova lica i slaganje lica im je bilo zanimljivo. Radovi su ispali kreativniji od onih nastali kolaž papirom, a intervencija odgajatelja nije bila potrebna. Nakon proučavanja svih nastalih radova mogu potvrditi hipotezu H1 koja kaže da su likovno kreativniji radovi oni nastali kombiniranim likovnim tehnikama, te tehnike djeca još nisu susrela i bilo im je zanimljivo likovno se izražavati na novi način.

7. Zaključak

Likovna kultura je važna za razvoj djetetove kreativnosti, kognicije, mašte, psihomotorike ruke, šake, prstiju i ovladavanje instrumentom rada, spoznavanje okoline i razvoj znanja o okolini. Treba stvoriti ozračje puno povjerenja i suradnje između djece i odraslih kako bi se dijete moglo osloboditi i kako bi se potaknuo kreativni proces koji će biti spontan a ne pod utjecajem odraslih. Odgajatelj ima veliki utjecaj na dijete, a s time i odgovornost da osigura poticajno okruženje, materijale, vrijeme i motivira djecu te ona uživaju u kreativnom procesu i kreativno se izražavaju. On treba poznavati svako dijete u svojoj skupini te prepoznati u kojoj fazi razvoja se ono nalazi da mu može ponuditi adekvatan poticaj kako bi ga potaknuo na usvajanje novih vještina i učenje kroz igru. Upotreba šablona i imitiranje radova odraslih ne bi trebalo biti prisutno u radu s djecom obzirom da se time koči njihova kreativnost. Također valja izbjagavati uspoređivanje i ocjenjivanje dječijih radova obzirom da je svako dijete različito i u različitoj razvojnoj fazi, te takve usporedbe nemaju smisla i ne čine dobro. Ni pretjerano pohvaljivanje nije dobro jer time motiv kreativnog izražavanja više nije više intrinzičan-užitak već ekstrinzičan- pohvala.

Cilj ovog istraživanja je bio utvrditi postoji li razlika u kreativnosti likovnih radova djece s obzirom na različite likovne metode rada i uporabu različitih likovnih tehnika u likovnim aktivnostima. Rezultati istraživanja su pokazali da su se početne hipoteze (H1- likovno kreativniji će biti radovi nastali metodom rekompozicije i H2- likovno kreativniji radovi će biti oni nastali upotrebom kombiniranih likovnih tehnika) pokazale točnima, a djeca su pokazala i veći interes i zanimaciju za iste. Tempera im je omiljena likovna tehnika te su uživala slikajući, a fotomontaža im je od ponuđenih aktivnosti bila najzanimljivija. S druge strane najmanji interes je bio za stvaranje kolaž papirom te su pojedna djeca izjavila kako im je to teško, dok su kod rekompozicije pojedinci izrazili negodovanje pri trganju svojega rada smatrajući da ga tako uništavaju.

Da zaključim, kreativnost je važan segment ljudskog života i važno ju je poticati u svim područjima obzirom da se svijet danas promijenio i mijenja se svakodnevno te traži od nas da razmišljamo brzo, široko i nudimo originalna i brojna rješenja, tako da djecu od djetinjstva treba poticati da se slobodno izražavaju, u likovnom i svim drugim područjima.

8. Literatura

Arar, Lj. i Rački, Ž. (2003). Priroda kreativnosti. *Psihologijske teme*, 12 (1), 3-22.

Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/12733>

Balić-Šimrak, A. (2010). Predškolsko dijete i likovna umjetnost. *Dijete, vrtić, obitelj*, 16-17 (62-63), 2-8. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124737>

Belamarić, D. (1986). *Dijete i oblik : likovni jezik predškolske djece*. Zagreb: Školska knjiga

Boras, E. (2019). *Likovni scenarij kao nastavna metoda u radu s djecom vrtićke dobi* (Završni rad). Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:141:243192>

Došen Dobud, A. (1995.) *Malo dijete veliki istraživač*. Zagreb: Alinea

Grgurić, N. i Jakubin, M. (1996.) *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa

Jakubin, M. (1999.) *Likovni jezik i likovne tehnike*. Zagreb: Educa

Kirinčić, M. (2018). *Dobne razlike predškolske djece u konvergentno – integrativnoj likovnoj kreativnosti* (Diplomski rad).

Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:189:059754>

Klaić, B. (1978). *Riječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske

Kroflin, L. I sur. (1987). *Dijete i kreativnost*. Zagreb: Globus

Petrović-Sočo, B. (2000). Kreativnost. *Dijete, vrtić, obitelj*, 6 (23-24), 3-9.

Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/181993>

Stanić, E. (2018). *Indikatori potencijalne darovitosti predškolske djece u području likovne kreativnosti* (Završni rad).

Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:189:999838>

Stožicki, I. (2018). *Likovno umjetničko djelo u likovnom stvaralaštvu djece predškolske dobi* (Završni rad).

Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:608093>

Šajfar, A. (2016). *Slikarske tehnike u radu s djecom predškolske dobi* (Završni rad). Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet

Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:981415>

Šarančić, S. (2014). Dobrobiti likovnog stvaralaštva. *Napredak*, 154 (1-2), 91-104.

Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/138833>

Škrbina, D. (2013). *Art terapija i kreativnost*. Zagreb: Veble commerce

Zupančić, T. i Hudoklin, D. (2016). Likovne strategije i likovni tipovi djece. *Školski vjesnik*, 65 (Tematski broj), 301-311.

Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/160222>

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Kojom ja Tomislava Rogulj, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišne prvostupnice ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, izjavljujem da je ovaj završni/diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog/diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 20.9.2021.

Potpis

IZJAVA O POHRANI
ZAVRŠNOG/DIPLOMSKOG/SPECIJALISTIČKOG/DOKTORSKOG RADA
(PODCRTAJTE ODGOVARAJUĆE) U DIGITALNI REPOZITORIJ
FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU

Studentica: Tomislava Rogulj
Naslov rada: Poticanje kreativnosti putem rekompozicije i redefinicije u likovnim aktivnostima u dječjem vrtiću
Vrsta rada: Istraživački rad
Mentor/ica rada: doc. dr. sc. Marija Brajčić
Komentor/ica rada: doc. dr. sc. Marija Brajčić

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružite odgovarajuće):

- a) rad u otvorenom pristupu
b) rad dostupan studentima i djelatnicima FFST
c) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).
- U slučaju potrebe (dodatnog) ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Split, 20.9.2021.

Potpis studenta/studentice: